

chce spolurozhodovať o svojom osude a životných podmienkach, chce si svoje vedenie voliť a potom podľa činov ho chváliť alebo aj kritizovať či odvolať, slovom, chce ústavné zásady, že „ľud je zdrojom všetkej moci“ premeniť na každodennú konkrétnu prax. Občan chce vidieť v národnej a štátnej reprezentácii svoju občiansku a národnú sebarealizáciu, chce mať garancie, že svoje právo výberu, kontroly i zodpovednosti môže slobodne uplatňovať. Je to problém postupujúcej demokratizácie nášho spoločenského zriadenia, problém uvoľnenia a rozvinutia všetkých tvorivých síl obyvateľstva, jeho fyzického a duševného potenciálu, jeho angažovanosti a aktivity, problém kooperácie miliónov rúk a mozgov, inštitucionálne vyjadrený a garantovaný. Pred pár rokmi Palmiro Togliatti to formuloval tak: je to „problém prekona- nia režimu obmedzovania a potláčania demokratických a osobných slobôd, ktoré nastolil Stalin...“ a roky kultu.

Za uplynulé roky kade-čo sa u nás už napravilo a napráva. Nový rok priniesol ozivenie do takýchto úvah našich ľudí, nové nádeje, že myšlienkové hľadanie a dozrievanie, ktoré najmä v posledných rokoch u nás pozorujeme, sa postupne presadí v konkrétnych výsledkoch i v celej spoločenskej praxi. Že započaté úsilie o demokratickú reformu našej spoločnosti, podporované všetkými progresívnymi ľuďmi, získa na akcelerácii a prejaví sa v riešení nazrelych otázok. Je to proces i zápas. Ako sme presvedčení, nevyhnutný pre modernú socialistickú spoločnosť. Nádeje vzbudzujú rokovania vedúceho orgánu strany a ich ohlas medzi ľuďmi. Spomenúť treba i riadky Alexandra Dubčeka v novoročnej Pravde: „Uplynulé obdobie preveruje minulé hodnoty i našu schopnosť zachovať a rozmnožiť ich pre súčasnosť i budúcnosť. Prežívame historický obrat, prechod k novej kvalite socialistickej spoločnosti, čo poznačilo našu prácu a kladie na ňu nesmierne veľké nároky.“ Zvolenie Alexandra Dubčeka do čela našej strany dáva jeho slovám programatický charakter. A to možno iba vrelo uvítať a podporovať.

Marxizmus vždy vyzdvihoval dejinotvornú úlohu ľudových mäs. Sú obdobia, keď sa energia ľudových mäs v politickej oblasti akosi málo prejavuje, málo cítí a preto aj občas málo rešpektuje. A sú kľúčové obdobia, ako ich aj budeme spomínať tohto roku pri rôznych výročiach, keď široké vrstvy ľudu pohnú dejinami, posunú spoločnosť o krok ďalej, do novej etapy či smerom k novej kvalite. Pochopenie tejto marxistickej poučky, toľko ráz v revolučnom hnutí preverenej, si žiada dnes aktivitu a angažovanosť všetkých, ktorým záleží na progresívnom riešení našich problémov, na modernizácii našej spoločnosti, na do- vršení obrodného procesu socialistickej teórie i praxe: bude tiež meradlom pre veľkosť či priemernosť, odvahu či kolísavosť zodpovedných ľudí. Možno si iba

želať, aby k výročiam, ktoré si tohto roku budeme pripomínať, bolo možné po čase dodať, že nové nádeje neboli iba ilúzie a že rok 1968 posunul našu spoločnosť do novej vývinovej fázy.

Kultúrny život, 12. januára 1968

Václav Slavík Čas živé účasti

V minulých dňoch odevzdala skupina soudružek a soudruhů — M. Švermová, M. Trojanová, J. Václavková, J. Wagsteinová, M. Zápotocká, B. Biehal, J. Horn, O. Papež, J. Pavel, B. Rattinger, P. Reiman, A. Tyll — dopis soudruhu Dubčekovi, ve kterém jsme kromě jiného čtli: „... vytvořit ovzduší důvěry, v němž každý komunista může vyjádřit svůj názor. Bez toho nemůže vzniknout pocit spolunúčasti na řešení a pocit spoludopovědnosti za to, co se ve straně děje.“

Tato slova z dopisu 75 předválečných členů strany vyjadřují jistě zkušenosti početného okruhu starých, osvědčených bojovníků hnutí a mají nepochybně širší platnost. Mám na mysli, že právě jen v takovém ovzduší ve společnosti i státě vzniká a prakticky se může uplatňovat odpovědnost občanů za dílo naší republiky.

Vytvořit na všech stupních a úrovních takové ovzduší je jedním ze základních předpokladů realizace a rozvinutí všech zásadních závěrů pléna ÚV KSČ. Toho si byli členové pléna ÚV KSČ svým způsobem vědomi, proto také po šestidenní diskusi přijali v závěrečné rezoluci zásadu o nutnosti dalšího rozvíjení otevřené výměny názorů při naplňování nových úkolů, „... k čemuž musí všichni funkcionáři vytvořit podmínky. Vlastností komunisty je vřelý, soudružský vztah k člověku, pozornost a vnímavost k potřebám svých spolupracovníků. Kolektivnost stranického vedení pomáhá stmelovat nadání, znalosti a zkušenosti lidí v kolektivní rozum strany.“

Velmi důležité je dále to, že v uváděné myšlence z dopisu starých komunistů je vyjádřeno něco velmi podstatného z ohlasu na výsledky prosincového a lednového pléna ÚV KSČ — jak mezi komunisty, tak i ostatními občany.

Shrnout bohatství kritických zamyšlení i závažných podnětů z právě probíhajících velkých aktivů i schůzí početné malých organizací je nad síly jednotlivce a rozsah jednoho článku.

Rád bych zdůraznil, že přístup k uváděným otázkám na probíhajících aktivech je zásadní, velmi často hluboce teoreticky podložený a naplněný smyslem pro reálné řešení problémů.

„Bez podstatných informací o životě a problémech strany a společnosti nemůže být potřebná aktivita.“

— „V žádném případě nám nemůže jít o nějakou slepou víru lidí, kteří nejsou dostatečně informováni, nemohou vyjádřit svůj názor, vnést svůj podíl do řešení věci.“ — „Ideologický ruch je tam, kde všichni mají možnost dostupu ke stejným informacím a na tomto základě vytvářejí svůj vztah k událostem, tvoří si svůj názor.“ — „Naslouchejme tomu, co mladí lidé skutečně říkají, a ne jen tomu, co chceme od nich slyšet, a podle toho orientujme svou výchovnou práci.“ „Disciplína založená na příkazu bere lidem svědomí, čestnost, otevřenost. Je potřeba v mnohých věcech i na mnoha úsecích více disciplíny, ale ta roste z demokratické účasti.“

To jsou některé myšlenky diskutujících — dělníka, profesora, stranického funkcionáře, filmového režiséra, lesníka — které jsem slyšel na probíhajících aktivech.

Nesporné je jedno, že tento ohlas ukazuje na zvýšený zájem a aktivitu širokých kruhů stranického členstva, obohacuje závěry posledního pléna ÚV KSČ.

Na plénu ÚV KSČ jsme se při velmi otevřeném názorovém střetávání zabývali kriticky — jak je vlastní marxismu — situaci ve straně i ve společnosti, zamýšleli se, jak a v čem podstatně obohatit naše dosavadní socialistické dílo. Přes rozdílnost přístupů k jednotlivým otázkám, větší nebo menší ostrost pohledů, jsme se nakonec v podstatě shodli v tom, že můžeme a jsme s to v naší socialistické společnosti, vycházejíce ze zásadní linie XIII. sjezdu KSČ, dále konkretizovat a realizovat náš program tak, aby byl přitažlivý a jasný pro široké vrstvy obyvatel. Zabývali jsme se otevřeně stavem aktivity, angažovanosti ve straně i mimo ni a projevy poklesu zájmu i lhostejnosti o veřejné věci, a především se snažili postihnout objektivní i subjektivní stránky tohoto stavu věci.

Nepochybně nikdo nemyslí, že problémy jsou v tom, že by lidé nechtěli udělat víc pro skutečný rozvoj hospodářství, pro zlepšení života ve svém okolí a v celé republice, nebo že tu není dostatečně schopný okruh funkcionářů, stranického aktivu, který právě chce sloužit takovým záměrům. Avšak řada vážných problémů na různých úsecích, nutnost toho, že se musíme vyrovnávat s nejvyššími zeměmi, a zejména pak, že růst materiálních a duchovních potřeb života člověka je přirozený, zákonitý — a to je, co vyžaduje, aby socialismus byl skutečně ve všech směrech dynamickým systémem — nás vážně nutí zabývat se systémem řízení, vztahem mezi stranou jako vedoucí avantgardní politickou a ideovou silou a státem jako určitým reprezentantem celé společnosti a dalšími otázkami, ve kterých vyústilo plénum ÚV KSČ.

Jestliže na vzpomínaných aktivech je kritizována nedostatečná informovanost stranických řad i celé veřejnosti, pak jde o zásadní požadavek na opravdu důslednou demokratizaci našeho života, bez které je

právě nemožná odpovídající spoluúčast a spoluodpovědnost všech komunistů a občanů při řešení jak velkých, tak i běžných, denních, ale neméně důležitých záležitostí naší země. Další konkretizace a realizace rezoluce pléna ÚV KSČ, která se musí stát doslovně známou všem komunistům i ostatním občanům, jasně míří tímto směrem.

Jde teď o to, abychom jen neopakovali slova Lenina o tom, že masy musí znát vše, aby mohly uvědoměle jednat, ale abychom závažný smysl této myšlenky prakticky realizovali.

● V našem dosavadním díle nebo prostěji řečeno v tom, jak a čím žijí občané této země, je mnoho společné práce rukou i hlav miliónů, je to výsledek určité politiky komunistické strany, která dosáhla především odstranění hlubokých třídních rozdílů, vytvořila základní materiální i duchovní předpoklady pro aktivní účast lidu na správě státu, spojila naši zemi s progresivním světovým revolučním hnutím. Komunisté při tomto pohledu na dílo, které bylo dosud vykonáno, vidí i své chyby a jiné vážné nedostatky, které postihly jak hospodářskou, tak i morální stránku života. Je nutné si znovu připomenout, že škodlivé metody, které právem spojujeme s takzvaným kultem osobnosti, proto těžce postihly KSČ i zemi, že naše strana i společnost měly hluboce demokratické tradice. Proto také k odstraňování tohoto nánosu byla v uplynulém období soustředěna velká pozornost a stále máme tyto problémy před očima.

Nemůžeme však vystačit s pouhým kritickým pohledem do minulosti. Kritičnost pohledu je potřebná i v přítomnosti, ale je jen tehdy účinná, když především vede k objevení nových skutečností a ukazuje na nové možnosti a nová řešení v zájmu občana i společnosti. Hledáme podobu vyspělé socialistické společnosti a jsme často nuceni razit neprobádané cesty, jak ani jinak nemůže být.

Důležité je, že není snad mezi námi pochyb o možnostech, které má Československo, aby reálně dokazovalo převahu socialismu nad kapitalismem v oblasti materiálního života, úrovní demokratických svobod i postavením a úlohou kultury. Souvisí to právě s bohatými tradicemi společné vlasti Čechů a Slováků ve všech oblastech lidské činnosti, s naší polohou v srdci Evropy a s širokými mezinárodními svazky, které rozvíjíme se Sovětským svazem a všemi pokrokovými silami. Především pak to souvisí se schopnostmi, pracovitostí a vzdělaností našich lidí a s velkými revolučními zkušenostmi, které jsou koncentrovány v našem dělnickém a komunistickém hnutí.

Za hlavní považujeme naše vnitřní úkoly a jejich optimální řešení. Tak účinně působíme na řešení ostrých třídních a jiných světových rozporů.

Konstatovali jsme na posledním plénu ÚV KSČ, že to jsou především otázky rozvoje ekonomiky, vědy a

kultury. Ano, naše základní programové úkoly je možné koncentrovaně vyjádřit jako důslednou realizaci nové ekonomické soustavy s cílem podstatného rozvoje hospodářství, a tím i životní úrovně, jako soustředěný nástup do vědeckotechnické revoluce, která má především přispět k zlidštění vztahů ve společnosti, jako účinné fungování socialistické demokracie a zabezpečení dalšího podstatného vzestupu vědy a kultury. Jsou to programové úkoly politické i hospodářské a kulturní, které mají svůj pevný základ v usneseníh XIII. sjezdu KSČ. Musíme být také připraveni a dělat vše zejména v naší zahraniční politice pro uhlájení mírových podmínek k jejich uskutečňování.

Jedním z hlavních předpokladů realizace těchto základních úkolů, které chceme nyní konkretizovat do akčního československého programu, je vedoucí postavení dělnické třídy ve společnosti, avantgardní úloha komunistické strany. Jestliže hovoříme o vedoucím postavení dělnické třídy v naší společnosti, neznamená to nic jiného, než že bez dělníků, bez jejich aktivní účasti, nelze zabezpečit žádný pokrokový čin v této zemi. Jde o naplnění historického poslání dělnické třídy, které je nemyslitelné bez jejího spojení s vědou a revoluční uvědomělostí. Proto také z tohoto postavení dělnické třídy vyplývá nutnost jejího spojení s rolníky a inteligencí. Postačí snad jen uvést tyto kardinální problémy — lidské souvislosti vědeckotechnické revoluce, nutnost vybudování moderního socialistického zemědělství, potřeba vysoké úrovně vzdělanosti — o jejichž stále dokonalejší řešení musí socialismus svým způsobem usilovat. Již z toho je zcela zřejmé, jak je nutná vzájemná, rovnoprávná a otevřená spolupráce dělníka s rolníkem, inteligenta s dělníkem — živé spojení všech nejprogressivnějších sil společnosti.

Na lednovém zasedání se ÚV KSČ principiálně zabýval kritickou situací v řídicích strukturách, které oslabovaly naše dílo, a chceme tyto problémy dále důsledně řešit. Zároveň bude možno plněji soustřeďovat všechny naše tvůrčí síly k programovým otázkám, jak to vyžaduje situace v zemi i naše mezinárodní povinnosti.

Náš přínos světovému pokroku má svou zcela konkrétní podobu v revolučních přeměnách ve vlastní zemi. Musí to být ale život našich lidí, jejich přesvědčení a vůle, musí být především jimi jako pokrok posuzován. Dnes jde například o to, aby v nové soustavě ekonomického řízení rostl podíl pracujících nejen na tvorbě, ale také rozdělování národního důchodu, aby společenské vlastnictví a problémy jeho rozhojňování byly převedeny ze své často ještě abstraktní podoby na zem reálných společenských vztahů. Podle mého názoru týká se to jak státního, tak družstevního i komunálního vlastnictví. Jde dále o to, aby stát a zejména jeho úředníci nestáli nad občanským kolek-

tivem, aby občanské svobody zakotvené v ústavě nebyly omezovány, což bylo vždy vážným nebezpečím pro vítěznou revoluce. Naopak jde o jejich rozhojňování a zároveň plné respektování. Nesmíme klást umělé překážky politickým a jiným projevům občanů, včetně mladé generace, protože jejich i spontánní účast na veřejném životě, to je počátek cesty k tomu, aby lidé uvědoměle a aktivně využívali svá práva a plnili své povinnosti.

Musíme zároveň vidět, že svět je v dynamickém pohybu, mnoho základních problémů čeká v něm stále na své řešení. Posláním i povinností socialismu je, aby tomuto dynamickému pohybu jak v politice, tak v ekonomice, ve vědě i kultuře udával tón. K tomu je potřeba ještě mnoho vykonat.

Značný ohlas na poslední zasedání ÚV KSČ mezi našimi přáteli v zahraničí, zejména ve vyspělých kapitalistických zemích, svědčí o rostoucích nadějích spojovaných se socialismem. To nás také k mnohemu zavazuje.

Náš společenský řád má své problémy, ale také značné rezervy pro rozvinutí svého dynamismu. Jak vyplývá ze zásadních závěrů pléna ÚV KSČ, je nutné především odhalovat značné rezervy v politice sjednocování všeho našeho lidu kolem základních úkolů dalšího rozvoje vyspělé socialistické společnosti.

Je třeba chápat ovšem politiku jako řešení vztahů mezi reálnými skupinami lidí, vycházet přitom ze střízlivého, kritického posouzení stavu, dbát na neustálou konfrontaci poznatků vědy a zkušenosti lidu. V naší politice je nutné zahrnout jak denní starosti prostého člověka, tak dlouhodobé perspektivy progresivního vývoje a zejména pak vždy respektovat, že lid není jen objektem, ale zároveň subjektem politiky. Jinak řečeno, politika tu není od toho, aby komandovala, omezovala možnosti, ale naopak dávala větší prostor závažným projektům lidské činnosti, podporovala mnohostrannou aktivitu a iniciativu lidu.

Je nutné, abycho si za všech okolností byli vědomi, že jen tehdy přispíváme k přitažlivosti socialismu ve světě, když socialismus v Československu je přitažlivý pro naše lidi, když je to jejich život, jejich dílo. Ve zcela určitém smyslu nás k tomu také zavazuje bližící se 20. výročí Února a 50. výročí vzniku republiky.

● Závěry pléna ÚV KSČ jsou prvním významným krokem k uskutečňování tezí o postavení komunistické strany a její úloze ve společnosti. V těchto závěrech se vlastně reaguje na myšlenku o vytváření a posilování ovzdušší důvěry, bez kterého není pocitu spoluúčasti.

Připomeňme alespoň tyto konkrétní náměty přijaté rezoluce: aby plénum ÚV KSČ vytvářelo větší prostor k rozvoji iniciativy, aktivity a samostatnosti komunistů na všech úsecích společenského života; přistoupit k takovému pojetí práce pléna, aby bylo otevřeno

tvůrcím podnětům z krajských a okresních výborů i ze základních organizací; jeho členové mají pracovat tak, aby se nejen účastnili diskusí, ale aby se podíleli prostřednictvím komisí a dalšími formami na přípravě usnesení a jejich realizaci; aby tak prověřovali správnost usnesení a konfrontovali je se skutečností. Dále pak vyslovená zásada, že rozdílnost stanovisek při hledání správného řešení je přirozená a objektivně nutná, má jistě všeobecnou platnost. Jde samozřejmě o to, aby tato rozdílná stanoviska, zejména pokud jde o práci strany, nevycházela jen čistě ze subjektivních nebo dokonce osobních záměrů, ale aby to byla především stanoviska, v nichž se konfrontuje zobecněná zkušenost s náměty určitých vrstev lidu.

Jistě dá ještě určitou práci tyto základní zásady spolu s ostatními úkoly pléna ÚV KSČ rozpracovat, a zejména pak půjde o jejich naplňování v životě. Důležitý je zásadní impuls pléna ÚV KSČ a skutečnost, že takové práce byly neprodleně zahájeny, což se nepochybně projeví jak na výročních schůzích, tak na okresních a krajských konferencích strany.

Nemůže však a nezůstane jen u strany. Jakkoliv je komunistická strana jako vedoucí politická síla důležitým faktorem společenského života, je, byť hlavní, jen součástí celkového politického a řídicího systému. Toho jsou si komunisté na různých úsecích nepochybně vědomi. Proto také považují za svou povinnost seznámit se zásadními závěry pléna ÚV KSČ ostatní občany a spolu s nimi se podílet na jejich tvořivém uplatňování a rozvíjení.

To nejdůležitější, oč teď jde, je nejen pocit, ale skutečnost spoluúčasti. Jde o to, aby všechny síly, schopnosti, talenty a nadání lidí naší země byly mobilizovány a spolupůřily rozvoj našeho života; aby každý poctivý občan poznal, že jeho příspěvek je zapotřebí, že se s ním počítá při budování vyspělé socialistické společnosti.

Bylo by samozřejmě iluzí myslet si, že teď půjde vše jako po másle. Bude nutné mnohé překonávat, vystanou nezbytně i různé překážky. Máme však na co navázat ze své dosavadní činnosti a rýsuje se stále jasněji další směr naší práce.

Závažné poznání těchto dnů, v němž je i shrnuta progresivní zkušenost minulosti, spočívá však v tom, že komunistická strana, to nejsou jen její orgány, byť hrály sebedůležitější roli, ale že je to hnutí pevně zakotvené v ledu. Toto hnutí nelze nepřítupně personifikovat. Jsí to ale ty, on — tisíce a desettisíce dalších rovnoprávných členů. O rozdílech se dá mluvit především v tom — čím vyšší funkce, tím větší odpovědnost.

V našem miliónovém hnutí, které je spjato se širokými vrstvami, je důležitá záruka cílevědomosti, revolučního ducha a aktivity strany. Mnoho záleží na naší jednotě, která nebude vnější a formální, ale která bude vyrůstat z podřízení se osob, všech nás, komunistickým principům a z našich soudružských vztahů. Vše

záleží na jednotě, která se bude tvořit v zásadních diskusích při hledání pravdy a sílit ve společné akci komunistického hnutí s nejširšími lidovými vrstvami.

Rudé právo, 30. ledna 1968

Gustav Husák

Poznámky k Februáru

Známe je jediné hodnotení: ve februáři 1948 dovřil sa u nás zápas pracujúceho človeka s buržoáznymi politickými silami o smer vývinu našej spoločnosti; tým sa naplno otvorila cesta pre realizáciu socialistických myšlienok a programu. Tento medzník vo vývine našich národov mal doma i za hranicami podobný ohlas ako iné veľké triedne a politické bitky: jednými bol vítaný a schvaľovaný, druhými ohováraný a odmietaný. Boli víťazi aj porazení a ťažko žiadať od oboch rovnaký postoj. Po dvadsiati rokoch najmä z tábora vtedy porazených sil vynorujú sa hlasy — osobitne v súvislosti s našim dnešným úsilím po demokratizácii — komu dala história za pravdu. Práve že najjednoduchšie by bolo odpovedať: pravdu sme mali my, víťazi; a ak by ste mysleli iba na politické dovŕšenie antiľafašistického a revolučného pohybu z rokov 1944—1948, bolo by to aj — podľa môjho názoru — správne. Historický medzník však oddeľuje dve etapy: tú, ktorú ukončuje a tú, ktorú začína. Ak pre jednu bol záverom, pre druhú programom. A tak po časovom odstupe hodnotenia tej druhej etapy, t.j. úvahy o riešení základných spoločenských problémov, politických, ekonomických, národných, kultúrnych i všeobecne ľudských, úvahy o výsledkoch dobrých i slabých, nemôžu späťne neovplyvňovať význam samého historického predelu. Nechceme si preto problém zjednodušovať na polemiku s ľuďmi, porazenými vo februári 1948.

Historická veda o najnovších dejinách má zatiaľ vážne nedostatky a medzery; z mnohých príčin nemohla či nevedela dojasniť pre mnohé problémy; čosi sa napísalo, čosi naznačilo, o mnohom sa diskutuje; boli tu brzdy a uzdy vedy i nevedy. Život si však žiada zamýšľať sa nad našou cestou k Februáru i nad realizáciou socialistického programu po ňom, o rokoch zápasu českého a slovenského ľudu, o cieľoch a stupni ich dosiahnutia, o tom, čo z toho všetkého vyplýva pre dnešok. Tým viac, že dnes úporne hľadáme cestu k vyššej mene.

Myslím si, že zasa nám treba učiť sa jednoducho veci: kriticky a triezvo rozmýšľať, písať a hovoriť o verejných veciach. Vedeli sme to, len v priebehu rokov akosi „pozabudli“. Boli sme zaplavení oslavným